

УДК 330.34

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Немашкало Каріна Ромеовна, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, Україна

Анотація — Проведений аналіз поняття соціального капіталу, за результатами теоретичний досліджень узагальнені методичні підходи до оцінювання соціального капіталу суб'єктів підприємництва та розкриті їх сутність.

Ключові слова — соціальний капітал, підприємство, оцінювання соціального капіталу, методичний підхід.

Існує багато технологій управління підприємством, що націлені на збільшення прибутку, продуктивності праці, зміцнення конкурентних переваг підприємства. Економічна ситуація в країні все частіше спонукає підприємців приділяти увагу нетрадиційним економічним явищам та методам управління ними. Тому дедалі частіше, у науковій літературі, зустрічаємо роботи присвячені соціальному капіталу та можливим засобам впливу на його збільшення. Все це неможливо без якісної оцінки соціального капіталу підприємства.

Дослідженням соціального капіталу займається багато українських вчених серед яких О. Грішнова, Н. Полив'яна, М. Дороніна, Є. Драгомірова., А. Нечепуренко. Хоча в Україні впровадження категорії «соціальний капітал» у науковий обіг тільки започатковується, проте ще у 1916 р. автор теорії соціально-економічних криз, український економіст М. Туган-Барановський зазначав, що конкуренція і кооперація є двома основними взаємодоповнювальними процесами ринкової економіки і тісно пов'язані з теорією розвитку соціального капіталу суспільства [9].

Визначення соціального капіталу кожним автором трактується по-різному. Так, А. Багнюк визначає соціальний капітал як «капітал соціального спілкування, капітал людських взаємин через обмін квантами іс-

тини, добра, краси, справедливості, закону, віри, правди» [1, с. 44]. Найдьонова Л. А. вважає, що соціальний капітал – це колективний ресурс, який складається із громадської участі, мережі зв'язків, норм взаємності, а також різноманітних організацій, які встановлюють довіру між громадянами та сприяють забезпеченню [8]. О. Грішнова та Н. Полив'яна визначають соціальний капітал як нематеріальний актив, що створюється через систему соціальних взаємовідносин на внутрішньоорганізаційному, міжорганізаційному та організаційно-інституціональному рівнях [4]. Болотова В. О. під соціальним капіталом розуміє властивість соціальної взаємодії, що починає закладатися ще в сім'ї і характеризується якістю соціальних зв'язків, які будує суб'єкт [2]. Узагальнюючи наукові підходи до визначення сутності соціального капіталу, Дороніна М. С. робить висновок, що «він існує тільки у взаєминах індивідів» [6]

Разом із теорією соціального капіталу розвивалась методологія його вимірювання. Однак, незважаючи на той факт, що багато аспектів соціального капіталу розглядалися і розглядаються багатьма вченими [1; 2; 3; 4; 5; 6; 9], методичне забезпечення його дослідження ще не сформувалося як несуперечлива система знань: «кількісні дослідження цього феномена «потерпають» від недосконалості методології та якості даних» [3]. Слід зауважити, що, як відзначали у своїх працях Д. Нараян і М. Вулкок, точність оцінювання соціального капіталу поки що невелика. Прості способи вимірювання комплексних взаємозв'язків небезпечні тим, що на їх основі можуть формуватися передчасні висновки, а погано визначені об'єкти і межі аналізу наражають на небезпеку саму сутність досліджень.

Достатньо тривалий період часу соціальний капітал вимірювали на основі вторинних показників, що знижувало достовірність і

точність оцінювання. Серед них слід відзначити два підходи. За першим у якості показників використовувалися ті, що відображали результати впливу соціального капіталу на різні сторони життя людей, пов'язані зі складовими цієї форми капіталу (мережами, довірою і т. ін.). Це, наприклад, запропоновані Р. Патнемом показники виконання громадських обов'язків у контексті соціальних мереж. Відповідно до другого підходу показники соціального капіталу відображають результат його впливу, наприклад, на темпи зростання економіки безвідносно до складових цього капіталу.

Відсутність єдиної визнаної методики кількісного оцінювання соціального капіталу дає змогу сучасним дослідникам продовжувати шукати засоби його вимірювання.

Соціальний капітал суб'єкта господарювання – це явище, яке існує як в економічному просторі (системі відтворення матеріального та фінансового капіталу), так і в соціальному просторі (системі відносин і взаємодій членів колективу підприємства). Якщо в першій системі координат його виміряти неможливо, то стосовно другої системи координат існують напрацьовані соціологією способи вимірювання [1; 2; 8]. Саме їх доцільно використовувати для оцінювання соціального капіталу.

За методичним підходом Дороніної М. С. і Нечепуренко А. І. [6], у процесі створення механізму вимірювання нематеріальних об'єктів за технологіями соціології необхідно на першому етапі сформулювати гіпотези, потім – виконати структурну та факторну операціоналізацію явищ і процесів, що досліджуються. Структурна операціоналізація дозволяє визначити конкретні форми та структуру об'єкта, факторна слугує для виявлення факторів, які впливають на його складові частини.

Головне завдання операціоналізації – забезпечити перехід до конкретних проявів предмета аналізу (індикаторів), доступних для такого сприйняття їх експертами, яке дає змогу дати їм кількісну оцінку. Аналіз та синтез таких оцінок створює основу для перевірки вихідних гіпотез, сформульованих на першому етапі операціоналізації.

Узагальнення методичних підходів до оцінювання соціального капіталу мікрорівня наведено в табл. 1.

Таблиця 1.

Узагальнення методичних підходів до оцінювання соціального капіталу

Автор методики вимірювання соціального капіталу	Сфера, що вимірюється	Формула розрахунку/ методичний підхід	Коментар
Ф. Фукуяма [11, с. 13]	окрема компанія	$SC = P_b - P_a$, де P_b – ринкова вартість компанії до поглинання; P_a – ринкова вартість компанії після поглинання	Визначення різниці в ринковій оцінці компанії до та після поглинання
М. Фафчампс і Б. Мінтен [10, с. 15]	фірма-трейдер	$Q = f(L, K, H, S, C)$, де Q – випуск; L – робоча сила; K – фізичний капітал; H – людський капітал; S – соціальний капітал; C – різні канали (скорочення недосконалої інформації та витрат на пошуки, заміна ринкових інституцій)	Економетричний метод вимірювання соціального капіталу фірма-трейдерів на основі виробничої функції
Д'яченко Ю. Ю. [5]	промислове підприємство	$SC = C_n + HC_n$ $T \cdot c_t + C_{nm} + HC_n$, де C_n – витрати на створення та підтримання економічної мережі; HC_n – інвестиції в екстеріоризований мережевий людський капітал; T – витрати часу на створення та підтримання мережі; c_t – вартість часу; C_{nm} – матеріальні витрати на створення та підтримання мережі	Визначається як сума витрат на створення та підтримання економічної мережі й інвестицій в екстеріоризований мережевий людський капітал

Кузьмін А. І. [7]	підпри- ємство	Індикатор соці- ального капіталу $SocC = SPO +$ $SocNet + KCO$, де SPO – соці- альний потенціал організації; $SocNet$ – вартість соціальної ме- режі; KCO – ког- нітивний капітал організації	Викорис- товується методо- логія ін- телектуа- льного коефіціє- нта дода- ної вар- тості
-------------------------	-------------------	---	---

Таким чином, соціальний капітал, як і будь-які інші форми капіталу, піддається кількісному вимірюванню. Проведений аналіз методичних підходів до оцінювання соціального капіталу дозволяє відзначити їх множинність та неусталеність.

Вимірювання соціального капіталу відрізняється підходами до вирішення цієї проблеми відносно рівня регулювання, об'єкта вимірювання (цілісного об'єкта чи його складових), а також методами вимірювання. Стосовно практичної придатності проаналізованих методів, то в конкретних умовах потрібне всебічне дослідження, доведення методичних підходів до конкретної методики оцінювання з урахуванням національної, регіональної специфіки та специфіки суб'єкта господарювання.

Але всі ці підходи не враховують двоїстості природи соціального капіталу: з одного боку, це певний ресурс, а з другого – результат бізнес-процесів, що здатен самозростати. Тому для методичної стрункості необхідно розрізняти рівень сформованості соціального капіталу та рівень ефективності використання. Для стратегічного управління соціальним капіталом і ефективного його використання також необхідно мати достовірну комплексну оцінку обсягу і динаміки не тільки його як цілісної системи, але і його складових. Пошук підходів до вимірювання соціального капіталу актуалізувався останнім часом завданнями вдосконалення теорії соціального капіталу, розвитком практики інвестування в соціальну сферу, посиленням діяльності місцевих громад щодо формування соціального капіталу на що і повинен бути націлений подальший розвиток.

Список використаної літератури

1. Багнюк А. Л. Соціальний капітал і квантифікація суспільних процесів у сучасному соціумі [Електронний ресурс] / А. Л. Багнюк. – Режим доступу : www.filosof.com.ua/Jornel/M_71/Bahnuk.pdf.
2. Болотова В. О. Социальный капитал семьи как фактор социальной безопасности / В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – С. 387–394.
3. Воробьев А. В. Социальный капитал как основа экономики в условиях глобализации / А. В. Воробьев // Что дает Беларуси глобализация? // Материалы Международной конференции «Что на данный момент принесли Беларуси процессы глобализации и какие дискуссии ведутся вокруг них?». – Минск : БГУ, 2004. – С. 108–114.
4. Грішнова О. А. Соціальний капітал: сутність, значення, взаємозв'язок з іншими формами капіталу / О. А. Грішнова, Н. Полив'яна // Україна: аспекти праці : науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – 2009. – № 3. – С. 19–24.
5. Д'яченко Ю. Ю. Вплив соціального капіталу на розвиток персоналу промислових підприємств [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Д'яченко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. – 2009. – № 21. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2009_21/49Dyach.htm.
6. Дороніна М. С. Соціальний капітал виробничої організації: сутність та зміст / М. С. Дороніна, А. І. Нечепуренко // Економіка розвитку. – 2005. – № 2 (34). – С. 16–20.
7. Кузьмін А. Социальный капитал в развивающихся организациях / А. И. Кузьмин // Економічний простір. – 2008. – № 16. – С. 107–113.
8. Найденова Л. И. Социальный капитал высшего учебного заведения: содержание, структура и факторы развития / Л. И. Найденова // Гуманитарный журнал. – 2013. – № 4. – С. 18–24.
9. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации / М. И. Туган-Барановский. – М. : Экономика, 1989. – 496 с.
10. Fafchamps M. Social Capital and the Firm: Evidence from Agricultural Trade / M. Fafchamps, B. Minten / The World Bank. – Washington : DC, 1999. – 33 p.
11. Fukuyama F. Social Capital and Civil society / F. Fukuyama // IMF Working Paper. – International Monetary Fund, 2000. – 18 p. – Access mode : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0074.pdf>.

Автори

Немашкало Каріна Ромеовна, старший викладач, ХНЕУ ім. С. Кузнеця
(hneu.nemashkalo@gmail.com).

Тези доповіді надійшли 09 лютого 2016 року.

Опубліковано в авторській редакції.